

Kalkınma Ajansları ve Yapılması Gerekenler

Ümit Özgümüş

Adana Sanayi Odası

Günaydın, şahsım ve Adana Sanayi Odası adına öncelikle sizleri saygıyla selamlıyorum. Hem dünkü oturumlara baktığımızda, hem de programa baktığımızda bu iki günlük oturumların ağırlıklı olarak çok akademik olduğunu görüyorum. Ben akademik ve teorik olmadan sadece alanın içerisinden, şantiyenin içerisinden, fabrikanın içerisinden, tarlanın içinden gelen birisi olarak sadece olaya pratik yönden bakmak istiyorum. Kalkınma ajanslarını çok uzun zamandan beri tartışıyoruz. Ben bu tartışmanın yasa taslağı hazırlanırken ki sürecinde vardım, daha öncekinde vardım ve çok uzun zamandan beri özellikle kalkınma ajanslarında bir konuya karar veremedik; hala bu kararsızlığımız devam ediyor. Biz kalkınma ajanslarını Avrupa Birliği mevzuatına uydurmak için mi, Avrupa istediği için mi, onun istediği kalıplar içerisinde AB fonlarına ulaşmak için mi kuracağız yoksa Türkiye'nin kendi özgün ihtiyaçlarına göre, kendi koşullarına göre bir kalkınma ajansı mı kuracağız buna bir türlü karar veremedik, bu süreç devam ediyor. Biz çok uzun zamandan beri ikinci gruptayız. Yani Türkiye'nin kendi koşullarına göre kalkınma ajansının kurulmasından ve yönetilmesinden yanayız. Geçen yıl ODTÜ'de yapılan sempozyumda yaptığım konuşmada da vardı. 2000 yılında hazine müsteşarlığında teşviklerle ilgili yapılan toplantının kayıtlarında da vardı. Mutlak suretle kalkınma ajanslarının Türkiye'nin kendi gerçeklerine göre kurulmasını ve teşvik sisteminin de kalkınma ajanslarıyla entegre edilmesini savunan bir yapıdan yanayız. Yani şu anda olduğu gibi teşvik sistemleri hazinede, kalkınma ajansları DPT de davulun tokmağı birisinde davul başkasında değil ikisinin iç içe geçtiği bir yapıyı savuna geldik bugünde savunmaya devam ediyoruz.

Kalkınma ajanslarının faaliyetleri ne yazık ki devam etmedi, Danıştay yürütmeyi durdurdu ve maalesef bugün burada çok fazla deneyimlerimizi çok fazla doğruları yanlışlarımızı konuşma fırsatı olmadı. Onun için bugün ağırlıklı olarak geçen sempozyumdaki gibi AB deki deneyimlerden konuşuyoruz. Bunun çok yararlı olduğu düşüncesinde değilim çünkü oradaki yapılarla bizdeki yapılar çok farklı. Avrupa bizden iki yüz yıl önce sanayileşmeye başlamış, ondan sonra geçen yüz yıl içerisinde Asya ve Afrika'daki sömürgeci aracılığıyla oranın doğal kaynaklarını sömürerek ciddi bir sermaye birikimi sağlamış, o sermaye birikimini teknolojiye, ARGE'ye ayırmış ve daha sonraki AB fonları ile birlikte orda kurulan kalkınma ajanslarının bizimle çok bağdaşmadığını görüyorum. İrlanda Bölgesel Kalkınma Ajansını görüyoruz. İrlanda'nın kendisi bizim Adana-Mersin'de kurulan Çukurova Kalkınma Ajansının yüzölçümü ve nüfusu kadar bir yer. Mesela İrlanda'nın kalkınma ajansının modelini konuşurken nasıl kalkındığını, işçilik ücretlerinin nasıl düşürüldüğünü konuşuyoruz ama işçilik ücretlerinin düşürülmesinin temel nedeni İrlanda'nın 1973'de AB'ye girmesi ve o zaman daha şişkin olan AB fonlarının kullanılması. Bugün bizim kuracağımız kalkınma ajansına ne kadar uyar? Biz AB'den işçilik ücretlerinin düşürülmesi için fon alabilir miyiz, dün burada uzmanlar alınamayacağını söylediler. Biz bugün faiz dışı fazla % 6,5 mı 7 mi olsun tartışması yaparken faiz dışı fazlayı aşağı düşürecek olan işçilik üzerindeki yükleri aşağı çekemeyiz onun için bunlar çok fazla gerçekçi yaklaşımlar değil. Onun için sürekli burada yönetim, metodoloji, bilişim, yöntem konularını konuşuyoruz ve bir türlü de bir hareket elde edemiyoruz.

Yönetişim konusuna da çok fazla bakmamak gerekir, yönetime karşı olduğum anlamında değil. Yıllardan beridir biz Türkiye'nin merkezi yönetim yerine yönetim şekli ile biraz daha âdemi merkezîyetçi yerelden yönetilmesini savunduk ama bunu da abartmamak gerekir bir noktaya getirmek gerekir. Kalkınma ajanslarının modelinin kurulması kendisi bir yönetim modeli zaten ama bir süre önce DPT'nin yaptığı gibi 5-6 yıl önceydi. Sayın Genel Müdürüm de geldi, Adana Sanayi Odasına, diğer sanayi odalarına yazı yazıp sayın sanayiciler üyelerinize bir sorun bölgenize hangi konuda yatırım yapılmalı gibi bir yöntem bence yönetişimin abartılı şekli. Çünkü artık belli bir aşamadan sonra bu merkezi olarak ve uzmanlık konusu olarak yönetilmesi gereken bir süreç. Yani güneydoğuda terörün nasıl önleneceği adına yönetim faydalı olabilir ya da bir kentte kentsel gelişim konusunda orada yaşayan

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

insanlarla birebir iletişim kurarak anket yaparak onlara sorarak ihtiyaçlarını saptamak yönetim açısından başarılı doğru bir model olabilir. Ama hangi kentte hangi konuda yatırım yapacağını oradaki insanlara sormak bana göre yönetişimin abartılı bir şekli çünkü zaten şu an Türkiye'nin birçok yerinde yatırımcı girişimci, sermayesi olan insan özellikle Türkiye'de DPT başta olmak üzere diğer kurumlara bakarak neye yatırım yapması gerektiğini soruyor. Yani biraz para edinen çiftçi, madenci ya da sermaye birikimi olan insan DPT'ye sorarken biz neye yatırım yapmalıyız? Türkiye'nin gelecekteki avantajlı sektörleri hangileridir? Diye sorarken DPT'de oraya soruyor bunun da çok doğru bir yöntem olduğunu sanmıyorum. Sahadan gelen birisi olarak çok fazla aktaracağımız deneyimimizin olmadığını söylemişim çünkü çalışmalara başladık çalışmalarımızda yönetim kurulu toplantılarımızın ilk belki 10 yönetim kurulu kararı kitap, masa, sandalye alınması, duvarların boyanması, genel sekreterin atanması personel atanması için kurul oluşturulması ama yinede bazı şeyler ortaya çıktı yavaş yavaş.

Bunlardan bir tanesi geçen dönemde kalkınma ajanslarının yönetimi ne kadar sivil olsun ne kadar merkezi olsun tartışmaları vardı. Biz kalkınma ajanslarının başkanının vali olmasının doğru olacağını savunduk. İki tane gerekçemiz vardı. Bir tanesi burada kamu kaynakları kullanılıyordu. Vali, en azından yürütme kurulunun başında kamu adına bir denetim mekanizması oluştururdu. İkincisi kalkınma ajansları düşüncesi ortaya çıktığı zaman Türkiye'de acaba bölünmeye mi gidiyor? Acaba eyalet sistemine mi gidiyor? Acaba Türkiye'nin belirli bölümlerinde farklı yönetimler oluşur mu tartışmaları vardı. O tartışmaların da biraz önüne geçmek için en azından, başlarında valinin olmasını savunduk. Danıştay'ın iptal kararına baktığımız zamanda bu görüşümüzün de haklı olduğunu ama iptali engellemeye de yetmediğini gördük. Çünkü Danıştay'ın iptal kararında diyor ki: "hiç bir teşkilat Türkiye'nin bütünlüğünü, Türk milletinin varlığını tehlikeye düşüremez". Türkiye'nin çeşitli yerlerindeki valilerin ellerinin altında silahlı kuvvetleri, jandarması, silahlı polisi, bütün memurları, ataması, yetkisi varken tehlikeli olmuyor. Ama Adana-Mersin'de iki tane kentte 30 tane uzman genç bir araya gelip ekonomik araştırma yaptığı zaman Türkiye'nin toprak bütünlüğü ya da Türkiye bölünme tehlikesi ile karşı karşıya kalıyor. Bunu anlayabilmemiz mümkün değil. Yine önümüzdeki süreçte en azından epeyce bir süre başlarında valilerin olmasında yarar olduğunu düşünüyorum.

Taslak aşamasından bugüne kadar çok ısrarla savunduğumuz bir şey vardı. Dedik ki kalkınma ajanslarının görev tanımı çok geniş. İçerisinde ne ararsanız var. Geçen seneki konuşmamda örnek verdim mi bilmiyorum Türk Ticaret Kanunu'nda anonim şirketlerin iştiğal konusu diye bir maddesi var. O iştiğal konusu maddede ne varsa ancak onu yapabilirsiniz. Örneğin eğer A Petrolcülük Taşıma diye bir şirket kurmuşsanız tarımcılık yapamazsınız, zirai ilaç satamazsınız. Onun için anonim şirketler kurulurken şöyle kurulur: A Anonim Şirketi iştiğal konusu döküm, makine, ziraat, otelcilik, gemi taşımacılığı, tarımcılık, tarım ilaçları üretme, satma diye aklınıza gelen bütün konuları içerisine koyar gelecekte yardımcı olsun diye. Kalkınma ajanslarının iştiğal konusu ya da görev tanımı yeni deyimle bu mantık üzerine kurulmuş ama bu bizi taslak aşamasından beri söylediğim çok yanlış bir aşamaya getiriyor. Çünkü görev tanımının bu kadar geniş tuttuğunuz zaman ne ile uğraşacağımız konusunda belli konuya yoğunlaşamıyorsunuz.

Farklı bir şey daha var. Yönetim kurulu başkanları vali, ilin Büyükşehir belediye başkanları yönetim kurulunda; Büyükşehir belediye başkanları siyasetçi, il genel meclisi başkanları var siyasetçi, öyle olunca bu kalkınma ajansları bizde kurulduğu zaman önce muhtarlar gelmeye başladılar. Dediler ki bize köprü lazım köprümüz yok. Bazı mahallenin yöneticileri geldi, dediler ki sağlık ocağımız yok. Sonra bir süre sonra biz yerel kalkınma modelinin nasıl olması gerektiğini, nasıl bir çalışma yapması gerektiğini anlatırken belediye başkanlarımız toplantının sonunda dedi ki kalkınma ajanslarımız sadece sanayiye ekonomiyle, kalkınmayla mı ilgilenecek? Bize bir şey yok mu? Biz kaldırım yaptırılmayacak mıyız? Buna benzer şeylerle karşılaştık ve bizim görev tanımı konusundaki hassasiyetimizin de yine doğruluğu ortaya çıktı. Bugün henüz daha faaliyetlerine başlamamış olması dolayısıyla görev tanımının çok ciddi bir biçimde daraltılıp orda yönetim kurulundaki farklı unsurların burada yetki kullanamayacağı bir noktaya getirilmesi gerekir. Bundan yola çıkarak yine baştan söylediğimiz yönetim kurulunda siyasetten gelen belediye başkanlarımız ve il genel meclisi başkanlarının kesinlikle olmaması gerekiyor. Olduğu zaman

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

kalkınma ajansları burada bir avanta para var, bunu şurada kullanırsak puan bize yazar düşüncesi ne yazık ki hala geçerli.

Bir başka nokta bu kalkınma ajansında konuşmamın başında söylediğim Avrupa Birliği'ndeki örnekleri mi örnek alacağız yoksa kendimize özgün bir yapı mı yaratacağız düşüncesinde. Kalkınma ajansları kamuoyunda kurulduktan sonra şöyle düşünüldü: getir projeyi al parayı, burada para duruyor. Böyle olunca birden bire kentteki bütün sivil toplum örgütleri, o güne kadar parası olmadığı için, bütçesi olmadığı için, elemanı kadrosu olmadığı için faaliyet gösteremeyen sivil toplum örgütleri bir an baktılar ki orada 30 trilyon para var. İşte belediyelerin kurduğu iftar çadırlarındaki gibi getir tencereyi al çorbayı. Gerçekten hangi amaca hizmet edeceği belli olmayan, belli bir daraltılmış kulvar içerisinde olmayan çeşitli projeler ortaya çıktı. Belki de kalkınma ajanslarının Danıştay tarafından yürütmesinin durdurulmasının böyle bir hayırlı tarafı olacak. Bu süreç içerisinde bunlar değiştirilebilirse, düzeltilebilirse, alan daraltılabilirse çok daha yararlı olacağını düşünüyorum.

Şimdi ne yapacağımıza karar veremeyince, yani nasıl bir kalkınma ajansı modeli, nasıl bir yerel kalkınma modeli ortaya koyamayınca yaptığımız çalışmalarda yine aynı şekilde darmadağın ve belli bir amaca hizmet etmeyen çalışmalar. Şimdi birinci aşamada yani Danıştay durduruncaya kadar geçen aşama içerisinde kalkınma ajanslarında bir ön bölgesel gelişme planı çalışması yapıldı. Daha önceki yaptığım konuşmalarda, daha önceki yaptığım sunumlarda böyle çalışmaların yapılmaması gerektiğini, bunların bir işe yaramayacağını, bunların aslında çok emek sarf edilerek yapıldığını ama bölgeleri bir adım öteye götürmeyeceğini söyleye geldim. Bugünde ısrarla söylüyorum. Bu elimdeki Çukurova Kalkına Ajansı Ön Bölgesel Gelişme Planı, Devlet Planlama Teşkilatı'nın Ankara'dan gönderdiği yanlış bilmiyorsam öğretim üyesi olup Devlet Planlama Teşkilatı adına gelen bir arkadaşımızın başkanlığında bir ekibin hazırladığı, çok zahmetli bir çalışma ama hiç bir işe yaramaz. Yani bunun gibi Türkiye'de şu anda doğuda, güneyde, GAP'ta, Karadeniz'de, üniversitelerde, sanayi odalarında yüzlerce belki binlerce buna benzer çalışma var. Bu tür konular gündeme geldiği zaman ilk akla gelen şey SWOT analizi.

Şimdi buna baktığım zaman aklıma gelen şey şuydu. Öğrencinin bir tanesi doktora tezi hazırlamış, hocasına vermiş, hoca bir türlü okuyamıyor. Hocam okudunuz mu? Okumadım. Hocam okudunuz mu? Okumadım. Aradan epey bir zaman geçiyor, en son bir gün amfi çıkışında merdivende hocasını yakalıyor. Hocam okudunuz mu? Hoca okudum diyor. Çocuk heyecanlanıyor. Nasıl? Diyor ki: tezinde çok doğru ve yeni görüşler var. Ama bir konu var diyor. Yeni görüşlerin doğru değil. Doğru görüşlerin yeni değil. Şimdi ön bölgesel kalkınma planı tam buna uygun bir şey. İçinde yeni şeyler var, doğru değil; doğru şeyler var, yeni değil. Bir defa başlarken ki amaç bölümünde, vizyon bölümünde bakın mesela temel amaçlar bölümünün birinci maddesini okuyorum size: "bölgenin potansiyel fiziki, teknik, doğal ve bunun gibi yeteneklerini ortaya koymaya dönük araştırmalara; bölgesel cazibenin artırılmasına yardımcı olacak çalışmalara destek sağlanması". Böyle bir cümleyi buraya yazmak için uzman olmaya gerek yok. Adana'da gidin liselere bir anket yapın yüzde seksen bu cümleler çıkar. Bu güne kadar yüz binlerce kez söylenmiş genel geçer şeylerden başka bir şey değil. Bu doğru olup yeni olmayan bir görüş. Hemen altında "yerel yönetimlerin altyapı, kentsel dönüşüm, yol, su, kanalizasyon ve çöp işleme gibi ve çevre kalitesini arttırmaya yönelik projeler üretmesine destek sağlanması". Bu da yeni görüş ve doğru değil. Çünkü kalkınma ajansları böyle şeylerle uğraşmamalı, uğraşamaz, gücü de yetmez, parası da yetmez, vizyonu da yetmez. Zaten yol, su kanalizasyon, çöp işini orada yapacak belediye var. Belediye yasalarla kurulmuş bir yapı. Kalkınma ajanslarının yapacağı o kadar çok şey var ki.

Temel amaçların bir başka bölümünde "her kademedeki eğitim kurumlarının bilim ve sanat merkezi, spor tesisi ve laboratuvar kurma gibi projelerine destek sağlanması". Kalkınma ajanslarını tamamıyla hayır kurumu, lotary, lions kulüpleri şekline sokan bir yapı. Bütün bunların hepsinin burada olmaması gerektiğini savunduk. Bir başka yerde "bölgenin yüksek tarım potansiyelini değerlendirecek tarımsal sanayinin kurulmasına yönelik çalışmaların desteklenmesi". İçi boş, hiç bir anlamı olmayan bir ifade. Yani Çukurova bölgesinde tarımsal sanayinin neyini destekleyeceksiniz. Bizim bölgemizde buğday çok fazla üretildiği için un bizim bölgemizde tarımsal bir sanayi. Ama şu anda tüm un fabrikaları % 30-40

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

kapasite ile çalışıyor. Yani o zaman tarımsal sanayi diye yeni un fabrikalarının kurulmasını destekleyecek miyiz? “Girişimcilere dolaylı destek sağlayacak risk sermayesi şirketlerinin kurulması”. Ben geçen dönem TOBB, Halk Bankası ve KOSGEB’in kuruluşu olan KOBİ AŞ’ nin yönetim kurulundaydım. Sermayesini 30 trilyona çıkardık eski parayla ama yinede rantabl değil çünkü 30 trilyon sermaye bir risk sermayesi veya adını girişim sermayesi koyduk, girişim sermayesinin çalışması için yeterli değil. Çünkü aynı anda 20–30 tane şirketle çalışmazsa eğer bu şirket kara geçemiyor, rantabl olmuyor. Elemanlar boş duruyor. Toplamda bütün bu çalışmaları yapmak için 30 trilyon sermayesi olan bir kalkınma ajansının risk sermayesinin kurulması ile ne ilgisi var biz onu çözemedik.

“Sanayinin verim, kapasite, ARGE, yüksek katma değerli ürüne geçiş projelerine mali hibe desteği”. Bunu yapan Türkiye’de Halk bank var, KOSGEB var, TÜBİTAK var. Kalkınma ajansları bu tür konulara girmemeli. Onun altında mevcut durum diye epeyce kapsamlı bir çalışma var. Bunlarda hepsi doğru bilgiler ama yeni değil. İsteyenler “www.adaso.org.tr” Adana Sanayi Odası’nın web sitesine girerse bundan çok daha kapsamlı, sadece Türkiye İstatistik Kurumu’nun değil, aynı zamanda Tarım Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, diğer bakanlıkların bölgeyle ilgili bütün bilgilerini bulabilirler. Yine aynı şekilde güçlü-zayıf yönler analizinde doru görüşler var yeni değil; yeni görüşler var doğru değil. Bunların tek tek ayrıntılarına girmek istemiyorum ama gerçekten çok ciddi çelişkileri olan, yani görev yerine getirmek için yapılmış olan çalışmalar ve bunlardan yüzlerce benzerleri var. Peki, o zaman bu tür çalışmalar yerine neler yapmalıyız, tekrarlamak istemiyorum geçen sempozyumda çok uzun biçimde bizim uzun yıllardan beri düşündüğümüz şeyleri anlattık. Ama burada daha önce var olan, bizim sitemizde var olan bilgiler yerine ya da işte genel geçer bilgiler yerine çok daha somut, çok daha hedefe yönelik bilgilerin olması gerekirdi.

Mesela bizim bölgemiz narenciye bölgesi, yılda yaklaşık bir milyon ton narenciye üretiriz. Geçen sene 920 bin ton çıktı. Ama bölgemizde narenciye yatırımı için çok farklı şeylere ihtiyaç var. Örneğin, ağaçların sayısına ihtiyaç var. Ağaçların sayısı yetmez, yaşlarına ihtiyaç var. O da yetmez bu ağaçların yaşlarına göre önümüzdeki 10 yılda bölgemizdeki narenciye üretimiyle ilgili bir vizyona, bir hesaplama da ihtiyaç var. Bugün 100 bin ton narenciye üretebiliriz de ağaçlarımız yaşlıdır, 5 yıl sonra 5 bin tona düşebilir, daha somut. Geçtiğimiz 4–5 sene içerisinde Adana Valiliği Adana’da çiftçilerin ekmesi için 650 bin fidan zeytin dağıttı. Bu zeytin için çalışmalar yapılmalı. Bu zeytinin şu anda yaşı kaç? Hangileri hangi yılda ürün verecek, ona göre bir vizyon çizerek bölgemizde zeytinyağı üretimi veya salamura zeytin veya zeytinin çekirdeğinden yakacak yapacak olan yatırımcılara somut, önlerini yollarını aydınlatacak bilgilere ihtiyaç vardı.

Adana’da Yumurtalık ve Karataş gibi yerlerimizde balıkçılık yaygın, balıkçılıkla geçiniyor insanlar ama oralarda balık kalmadığı için artık denizin tabanını trollerle sıyırmaya başladılar, balık nesli bitiyor. Ama burası aynı zamanda çok ciddi denizanası bölgesi ve denizanasından Çinliler ve Japonlar çorba yaparak çok ciddi biçimde tüketiyorlar. Kalkınma ajansı oradaki denizanası miktarını, her yıl çıkabilecek miktarı saptayıp, orada denizanasını işleyecek bir fabrikanın rantabl olup olmadığını gösterseydi yatırımcıya çok daha ciddi sonuçlar çıkabilirdi.

Sürekli olarak Kalkınma Ajansları’nın görevlerini bir tek cümleyle özetlemeye çalışıyoruz. Avrupa Birliği’nden fon almaya çalışalım. Avrupa Birliği’ne girmeye çalışalım. Avrupa Birliği’ne Avrupa Birliği projeleri yapmaya çalışalım. Ama önce zaten var olan kendi atıl sermayemizi harekete geçirmek için ne yapmamız gerektiğini ortaya koymaya çalışıyoruz. Adana’da şu anda, Mersin’i bilmiyorum; Adana’da şu anda bankalarda 2,5 milyar doların üzerinde tasarruf mevduatı var. Mevduat oranı çok daha yüksek. Şirketleri ayırdığımız zaman yaklaşık olarak 2,5 milyar dolar tasarruf mevduatı oluyor. Bunun çok önemli bir kısmı yatırıma dönmek istiyor. Ama neye yatırım yapacağını bilmiyor ve bunu Türkiye’de bilen kurum da yok. Devlet Planlama Teşkilatı dâhil Adana Sanayi Odası dâhil, Türkiye İstatistik Kurumu dâhil ve Türkiye’nin üniversiteleri, benim üniversitem dâhil. Bu insanlara eğer bir yol gösterirsek, önce kendi bankalarımızdaki atıl durumdaki fonları bir kullanalım, yine Avrupa Birliği’nden fon almaya devam edelim. Bakın Türkiye’de şu anda Orta Anadolu’daki şekerçileri, pancarcıları bekleyen tehlike var.

2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 25-26 Ekim 2007, İzmir

Avrupa Birliği'nde şu anda şeker fiyatları 450 € civarında, 2012'ye kadar 350 €'ya indirme taahhütleri var. Bu koşullarda Türkiye'de şeker fiyatlarının bu seviyeye inmesi mümkün değil. Şimdi yeni hükümetteki yeni sanayi bakanımız da açıkladı, şeker fabrikalarını özelleştirecek. Bu çok kısa bir süre içerisinde Orta Anadolu'nun ekonomisinin, tarımının göçmesi demek. O zaman biz burada dışarıda 350 dolarken şeker Türk halkına 850 dolara şeker yedirelim diyemeyeceğimize göre Orta Anadolu'daki Kalkınma Ajansı orada pancarın nasıl verimli olacağına, pancarın yerine hangi ikame ürünlerin ekileceğine yönelik çalışmalar yapmak zorunda.

Başka bir örnek benim ilimde Pozantı diye bir ilçem var ve şu anda D 400 Karayolu geçiyor içerisinden ve bütün geliri aradan geçen insanların durmasıyla, konaklama yerlerindeki lojistik destekle geçinen bir ilçemiz. Ama çok yakın bir zamanda TEM otoyolu burayı baypas ediyor ve ekonomisi göçüyor. O zaman burada neler yapılabilir? Örneğin, Avrupalıların gelip orada yerinde çok yüksek fiyata aldığı çok kaliteli kiraz, vişne üretimi var. Bunlar sanayi mamulü haline getirilebilir mi kalkınma ajansları bunlarla uğraşmalı. Güneydoğuda çok ciddi sorun var. Güneydoğuda yoksulluk güneydoğuda, işsizlik güneydoğuda ekonominin geri kalmış olması terörün tam olarak kesinlikle nedeni değil ama terörü besleyen çok ciddi unsur. O zaman güneydoğuda ne yapacaksınız? Nokta olarak nerelerde ne yapacaksınız? Kalkınma ajansları güçlü-zayıf yönler, bu tür böyle teorik, metodolojik, bilişimsel, yönetsel konular yerine çok daha somut yerinde şantiye çalışması ile bunu yapması gerekir ve kalkınma ajansları mutfak olmalı. Yani bu tür projeleri getir projeyi al parayı, burada para dolu yöntemi yerine kendi içerisinde mutfak çalışması yapmalı, projeler hazırlamalı. Türkiye'nin her yerinde gelecekte hangi sektörlerin aslında sektörler değil alt sektörlerin alt sektörler değil hangi konuların tek tek üretim konularının rekabetçi olacağını saptayıp; Adana gibi veya başka şehirlerde atıl duran atıl sermayeyi, kişisel tasarrufları yatırıma yönlendirecek çalışmaları ortaya koymalı.

Çok teşekkür ediyorum.